

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԱՆՑ ԱՄԵՆ 10
ՄԻՋԱԿ ՏԱՌԵՐԻ ՎՃԱՐՆ Է 1
ԿՈՊԵԿ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԱՆՑԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՒՄ
ԵՆ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՆ ՕՏԱՐ ԼԵՋՈՒՆԵՐՈՎ:

ՀՐԱՏԱՐԱՎՈՐՄ Է ՀԱՐԱՐԸ
ԵՐԼՈՒ ԱՆԳԱՄ
ՀԱՐԱՐԸ ԵՆ ԵՐԼՈՒ ԱՆԳԱՄ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՆԵՆ Է 8 Ռ.
ՕՏԱՐԱՎՈՐԱԿ. ԳՐԱՐՈՒՄ ԵՆ ՈՒՎԱԿԻ
ԵՆ ՐԵԴ. ԴԱՅԵԿԻ, ՍԵՐԱԿԱՆԱՐԻՆԻ,
Դ. ԴԻՄԻՏՐԻՍ.

Մ Ե Ղ Ո Ւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Առաջիկայ կերակէ ամսոյս 13-ին Վանքի մայր եկեղեցում կը կատարուի Ապրիլի 26-ին Մոսկվայում վախճանած Ստեփաննոս Լաւրեանի հիշատակը հարգելու և ծանօթներն ու բարեկամներն, որոնք կը ցանկանան պատուել Հանգուցելոյ յիշատակը, Հրաւիրուին ներկայ գտանվելու Հանդէսին:

ԹԻՖԼԻՑ 12 ՄԱՅԻՍԻ

Մեր մէջ շատ է տարածուած այն գանգաւոր, թէ Բերկին դաշնագրութեան 61 յօդ. որ վերաբերում է Հայաստանի մէջ լինելու բարեկարգութեան, մինչև այսօր չէ կատարուել և թէ նա գուցէ երբեք չը պէտք է կատարուի: Մենք չգտաւք որ ամենք, որ այդ գանգաւոր հիմք չունեն, թէև նա շատ բնական է և հասկանալի է մի ժողովուրդի համար որ հինգ վեց դար կորուսած ունենալով իւր իշխանութիւնը յանկարծ յուսոյ մի ձայն է ստանում, թէ գուցէ մի օր Հայաստանի համար ևս մի նոր արեւ ծագի: Դաշնագրութիւն գրելը այնքան դժուար է, որքան նորա որոշումները իրագործելը: Սերպանյան պետութեանց ամենաբարձր և հանձնարելի մարդիկ մէկ ամուսնայ մէջ հասան համաձայնութեան այն գործքերի մասին, որոնք իրական ստեղծեց պատմութիւնը, բայց նոյն օրում ներքին իրագործելու դժուարութեան համար շատ պատճառներ կան, որոնք հարկաւոր է հետաքննել:

Բերկին դաշնագրութեան ուշ իրագործելու վերայ գանգաւորներ միայն մենք չենք: Յունաց թագաւորութիւնը, որ աւելի իրաւունք ունէր պահանջող հանգիստալ մանաւանդ. Անգլիայի առաջ, որի գիւնահարութիւնը հաստատ խոստովանելով յետ պահանջ Յունաց կառավարութիւնը Ռուս-թաւրական պատերազմի մէջ մասնակցելուց, Յունաց թագաւորութիւնը, ատոււմէնք մինչև այսօր դեռ բաւականութիւն չէ ստացել իւր սահմանների խնդիրը վերջացնելու մասին, թէև հզօր քրտնախան նորան պաշտպան է հանդիսանում: Այդ ևս բաւական չէ: Մայիսի 5-ին անգլիական խորհրդարանում յայտնի ազատական Լորդ Գրեյնիլը հարցրեց արտաքին գործոց նախարար Մարկիզ Սալեսբըրիին, թէ

ինչու Բերկին դաշնագրութիւնը մինչև ցայսօր չէ կատարուում ամբողջապէս: Արդիւ Լորդի հարցի մէջ մանուկն և՛ Հայաստանի վարչական բարենորոգումները: Նախարարը նորան մանրամասնօրէն տուեց պատասխան, որ արժան համարեցինք Սերպանյան ինքեցիկներին թարգմանութեամբ հաղորդել: Մարկիզ Սալեսբըրիի պատասխանից մեր ընթերցողները կիսման, որ դեռ շատ բան Բերկին դաշնագրութեան պայմաններից չէ իրագործուած և թէ մանաւորապէս Հայաստանի և Ասիական միւս նահանգների մէջ մանկու բարենորոգումները կախում ունին Բ. Գրան Ինիթական դրութիւնից, որ ինչպէս յայտնի է շատ անմիջապէս:

Այստեղ մենք յիշում ենք մի յայտնի խոսակցութիւն, որ ունեցաւ անցեալ տարի բարենորոգ Ներսէս պատրիարքը Անգլիոյ ներկայացուցիչ Լայարդի հետ և որի մէջ մեր պատրիարքը յայտնեց գեապանին թէ բարենորոգմանց համար հարկաւոր փողը Հայ ազգը կարող է ինքը զբոսնել և որի համար նա գեապանից մերժողական պատասխան ստացաւ:

Եթէ Մարկիզ Սալեսբըրիի առաջ բերած պատճառը ճշմարիտ է, իսկ դորա մասին մենք չենք կարող կասկածել, քանի որ զոյգութիւն ունի անգլո-թուրքական մասնաւոր գաշնագրութիւնը 4-ին յունիսի, Ս. պատրիարքը կարող է պաշտօնական ձեռք նորոգել իւր առաջարկութիւնը, որ բարենորոգմանց համար հարկաւոր գումարը կարող է ձեռք բերել: Այս բանը յիշեցնելով, մենք հաւատարմ ենք որ Հայ ազգի վերջին աղքատը իւր լուսնի և նշանաւոր լուսնի կմոցներ այս բանի համար

նշանակած գանձարանը: Գոնէ մենք Ռուսիոյ հայերի մասին ապահով ենք, որ այնպիսի վսեմ գործի համար, որպիսի է ճաճական Հայաստանի վերականգնութիւնը, ամենայն առիտով կհամարուի զործով այդ հարցին:

Այս կէտի վերայ մենք հրաւիրում ենք թուրքիոյ մեր ազգայնոց ուշադրութիւնը և յոյս ունենք որ մեր յայտնած միտքը չի մնայ առանց բացատրութեան:

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

Կ. Պ Օ Լ Ի Ս.

(Թղթագրութեան ՄԵԴ.ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՄ ԼԵՐԱԳԻՐ):

Ռուսիոյ վեհափառ կայսեր դէմ փորձուած դաւաճանութիւնը, ամեն ողջախոս մտաց զգուանք ազգից: Թուրքիոյ մէջ, յորում ամեն օր լրագրաց էջերը լին անարգապահ և գաւառաց մէջ պատահած յափշտակութեամբ, գործութեամբ, առեւտրութեամբ, աւարաւորութեամբ, յարձակմամբ, կրօնով և մինչև մարգասպանութեամբ: Գեռ երկու երեք շաբաթ հազել կար երբ մայրաքաղաքիս նշանաւոր արուարձաններէն Պէյլիքտէրէյի մէջ համբոյն բնակիչք սարսափահար եղած էին 8 զիւղացուց թուրք գաղթականներէ յոշոտուելով սըպանուելը և թուրք ոստիկանութեան թոյլ և անհոգ վիճակէն զժգոհացնել տեղւոյն հասարակութիւնը ոտք կլած էր ինք անձամբ ոստիկանի պաշտօն վարելով չարագործները զանկու և պատժելու համար և հա այսօր կը լսեմք, որ նոյն գիւղին մօտերը 11 ուրիշ գիւղացիներ մի և նոյն դժբաղդ մահուան ենթարկուել են այս քաղաքակիրթ աշխարհի պատահած գաղթականներէ, որոց անօրինութեանց չափը շատոց է ար լցուած է, սակայն թուրքիոյ

դժբաղդ հասարակութիւնը և ոչ թէ աղղութիւնը — զէչկայ — սովորած է այն առածին զթէ համբարութիւնը կեանք է, սակայն կրկին թէ առածին երկրորդ մասը բնաւ չլինէր թէ շատն ալ տանջանք է: Հաւանօրէն այս անգամ օրագրաց մի քանի բողոքներով և դիտողութիւններով շատանալով պիտի ծածկուի այս դէպքը որ կարող էր Եւրոպայի մէջ ամբողջ խռովութիւն մը յարուցանել: Երբ մայրաքաղաքիս մէջ այսպիսի դէպքեր բաւական յաճախ կը պատահին, հապա ինչեր չեն լինելու գաւառներ, ուստի հասած ամեն լուր միշտ իբրեւ չափազանցութիւն կը նկատուի Բ. Գրան կողմէն: Եթէ մեր տկար ձայնը բնաւ չլինար արձագանք գտնել այս ընդհանուր կառավարական յուր գրութեան մէջ, թերեւս մեր ազգային համեմատաբար աւելի փոքր շրջանակին մէջ մեր ներքին գործոց մասին կարենայ հիւշել չափ կարեւորութիւն ստանալ, անցնելու ուրեմն մեր ազգային կեանքին: Գրեցի ձեզ արդէն թէ ազգային երեսփոխանական ժողովը իւր շրջանը աւարտելով լուծուած է և այժմ նոր ընտրութեանց կը ձեռնարկուի. բնականապէս օրուան էն կարեւոր խնդիրը ազգայնութեան երեսփոխանութեան վերնորութիւնն է. Բաւական տալիս ենք ի վեր անտարբերութիւն, անշարժութիւն, լուռութիւն, թմրութիւն և մինչև մեռելութիւն անգամ եթէ ըսեմք, չենք սխալիր, այս և նմանօրինակ խնդրոց մէջ զգալի կերեւել Բարձրագոյն աստիճաններէն սկսեալ մինչև ստորագոյնը: Պերկին վեհաժողովը այս մահահանգոյն լուռութեան վերջ տուաւ և այժմ տարիէ ի վեր է որ յամենայնի նոր եռանդ մը կը տեսնուի, պատանին կաշխատի, երկուստեք կաշխատի, չափահասը կաշխատի, ծերը կաշխատի այս ընդհանուր շարժողութեան վիճակին մէջ պէտք է խոստովանել թէ յուսալից ապագայ մը կերեւայ թէ այդ ջանքերը մշտապէս լինելին, և թէ ասուպի նման հորիզոնին վերայ երեւալով անմիջապէս չանհետանան: Որպէրք առհասարակ ժողովուրդը կը յորդորեն որ խղճի մտքը և մեծ խոստովանութիւն իրան քուէն ձգեն ընտրել երեսփոխանաց հոմար, իրենց կողմանէ ընտրելաց

ցանկեր կը պատրաստեն ի դիւրութիւն ժողովուրդեան, ամենուրեք մասնաժողովներ կը կազմվին, սրճարաններու և տուններու անկիւնները այս կամ այն անձին վերայ քուէները կենդրոնացնելու համար, գաւառաց մէջ սահմանադրութիւնը կսկի փոքր ինչ հասկանալի և գործադրելի լինել, ամեն ուրեք կատարելագործվելու ջանքեր կընեն, այս ամենը մեղի բնել կուտայ թէ քսան տարիէ ի վեր թերեւս այս առաջին անգամն է որ ժողովուրդը քիչ մ'աւելի գիտակցութեամբ և ընտրողութեամբ իւր քուէն կուտայ ազգային էն հական խնդրոց մէջ և կղզայ թէ մահու և կենաց խնդիր մ'է այս սուհետե ազգային երեսփոխանական ժողովոյ ընթացքը: Քուէարկութիւնը քիչ օրէն պիտի կատարուին և այն ատեն աւելի մանրամասն պիտի խօսեմ ձեզ այս մասին:

Ար ըսեմք թէ ազգային պատրիարքարան ինչ պատճառներէ հարկադրաւ — հաւանական տնտեսական պատճառէ հարկադրաւ իւր կողմանէ Հայաստան գրիւնելը քննուչաց ուղեւորութիւնը յետաձգել է առ այժմ. մենք կաւեցնենք բոլորովին ի բաց թողել է և երկու օր յառաջ մայրաքաղաքէս ճամփայ ելան կարին, Վան և Մուշ այցելելու պաշտօն ունեցող կառավարութեան անձինքը: Աղաթկեան Սարգիս է Գէնդի Ծամանտն պատու իրավութեան երկրորդ լիազօր քննիչ կարգուած է տեղութեան կողմանէ, առաջին լիազօր ունենալով իրեն հետ Տրապիզոնի Կաւաթ փաշան և դարձեալ ընդհանուր գատախաղ սահմանալ իւր եղբայրը Աղաթկեան Մարկոս է Գէնդի: Իրիմեան սրբազան, Մեղքիսի վարդապետ Մուրադեան, (որ քիչ օրէն յիշմիածին կողեւորի եպիսկոպոսութեան աստիճան ստանալու համար) գանազան ազգային երեսփոխանը և ուրիշ պատուաւոր անձինք Նորին վսեմութեան Աղաթկեան Սարգիս է Գէնդիին այցելուութիւնը քրած էին ճամփայ ելլալէն առաջ, անշուշտ մաղթելով որ այս անգամալ Զէյթունի քննութեան տխուր յիշատակը չզարթուցանէ Հայ ազգին մէջ, մանաւանդ թէ նորա բաղմաւարաբ վիճակը սփոփուու հետամուտ լինի որ անհրաժեշտն է մեզ համար: Այս քննիչ յանձնախումբին գործադրելի բարեկարգութիւններն հետեւեալք են:

1. Երեսփոխանի գրութիւն հաստատել:

2. Դատարանները կազմակերպելու 3. Տրոց քանակության և բաշխման խնդիրը քննել և բարեկարգել:

Ընդհանուր գաղափարական պաշտօնատարք դէմ եղած գանգառները քննել և յանցաւորները պաշտօնական ընել:

5. Ժողովրդեան կեղեքիչներուն գլխաւորները աքսորի դատաւարութիւն:

6. Ազգի և կրօնի նկատմամբ մեծամասնութիւն կազմող ժողովուրդեան վերաբերող անձերէն Միւստր, Գայմազամ և Միւսթէսարըք կարգել և

7. Ժողովուրդը կեղեքող յանցապարտ ոստիկանները զինուորական օրինաց համեմատ դատելու պատժել:

Աւելորդ է ըսել, որ այս վերոյիշեալ 7 յօդուածները եթէ իրենց գործադրութիւնը ստանան, վիճակը 61-րդ յօդուածը բաւական զոյուրութիւն մը ստացած կը լինի և Հայ ազգին անվճատ աշխատելու միայն կմնայ առանց իւր վիճակէն զանգատելու: Սակայն մեր անհաւատ եմք, ցորչալի գործադրութիւնը չտեսնեմք: Քաղաքական վիճակնու բարեփոխման համար եղած ջանքերուն հետ ազգային ընկերութիւնը ևս իրենց ձգտելը կը կրկնապատկեն: Այս օրերս Գարոյնաբերաց — Արեւելեան ընկերութեան առաջին տեղեկագիրը տեսայ ընտիր յառաջաքանով մը և ոչ դիւրահասկանալի հաշուեցոյցով մը: Ընթերցողը կը տեսնէ որ ընկերութիւնը վերջին տեսնենքս բաւական զգալի յառաջադիմութիւն ցրած է թէ իւր կազմակերպութեան, թէ դրամական վիճակին և թէ իւր արտաքին յարաբերութեանց սահմանը ընդարձակելու մասին: Այս մասին որ իւր ունեցած այժմեան դրամական բաւական հարստութեամբ ճարտար գաւառի մէջ իւր վարժարանաց թիւը բազմապատկէ, ուր բաւական զգալի է դատարարութեան պէտքը, զի այժմ մէկ վարժարան միայն ունի Մշու մէջ: Դարձեալ նոյն ընկերութեան Մասիսի մէջ տպեալ մէկ հաշուեցոյցը տեսանք, զոր կը զրկեմ ձեզ առ ի հրատարակութիւն: Ազգային մասնաւորարանի ընկերութեան նախագահ Պերճաշնորհ Տէր Խորէն Սըրբազանի ստորագրութեամբ հրատարակեալ հաշուեցոյց մի ևս տեսանք Մասիսի մէջ, ուր յառաջադիմութեան նշաններ միայն կերեւան: Ազգային մասնաւորարանի ընկերութիւնը որ սկիզբէն շատ բան միատեղ ուղեց ընդգրկել և այս պատճառաւ իւր յառաջադիմութիւնը թերեւս արգելուցաւ, այժմ լաւ ծախքով մը մէջ մտած կերեւի և կըմբռնի այն առաջը որ կըսէ զաւագունին անյադ տեղի բառնայ և զլաւն առ ի մէջ: Այս հաշուեցոյցն ևս կրկնեմ ձեզ Մեղուի պատուարժան ընթերցողաց գաղափար մը միայն տալու համար: Ինձ կը հարցողէին թէ մօտերս Արարատեան ընկերութիւնն ևս պիտի հրատարակէ իւր հաշուեցոյցը հանդիմատ արեւկան տեղեկագրով մը: Հասարակութիւնը նոյնպէս անհամար

բեր կը սպասէ տեսնել այդ տեղեկագիրը և անշուշտ աւելի խիստ պիտի լինի իւր քննութեանը մէջ, զի իւր յօդը և վստահութիւնը աւելի մեծ է Արարատեան ընկերութեան վերայ: Երբեք շատ տուաւ, շատ պահանջեցի ի նմանէս:

Ընկերութեանց կամ որ նոյն է ըսել աշխարհականաց այս ընդհանուր յառաջադիմական շարժման մէջ ցաւալի է տեսնել հոգեւորականութիւնը որ իւր կարծաւորութեամբ և տգիտութեամբ ազգին նորանոր աղետից դուռ մը կուգէ բանալ: Վասն այս առաջնորդական տեղապահ Ներմիա սրբազանին դէմ գանգառներ կը տեղան այս օրերս: Այս բարձրաստիճան եկեղեցականը Վասպուրականի պէս բազմահայ և ընդարձակ գաւառի մը առաջնորդութիւնը վարելով և իւր ջանքերը Արարատեան ընկերութեան յառաջադիմական քայլերուն հետ կցորդելու փոխարէն, բոլորովին հակառակ ընթացքի մը մէջ կգտնուի, մենք մեր կարծիքը իբրեւ պարզ թղթակից քանիցս յայտնեցինք: Բայց ձայն բաւարարող յանապատի եղև: Դեռ անցեալներս էր որ Գերմանիացի ճանապարհորդի մը մարմինը Հայոց գերեզմանատան մէջ ընդունելու համար 5. օսմ. ոսկի վարձք պահանջէր և հարկ եղած էր տաճկի գերեզմանատան մէջ թաղել, այս անուր ոճիւրը որ համարէին Հայոց զայնրոյ շարժեց և մայրաքաղաքի գերեզմանական դեպքան վիճակից Հայքից ևս կոմսին իրաւացի և դառն գանգառանաց նիւթ տուաւ առ բարձրաշնորհ սրբազան պատրիարքն մեր, զիւրին է գուշակել թէ մեր ազգին նպաստաւոր իրողութիւն մը ըլլալէ շատ հեռի էր այս տխուր դէպքն, այժմ կը լսեմք որ վերոյիշեալ եկեղեցականը սիմոնականութեան ճամփուն մէջ կրնն թանայ, ապօրէն պատկեր և ձեռնադրութիւններ կը կատարէ հակառակ կարգաց և կանոնաց Հայաստանեայց եկեղեցոյ և դեռ երկի խառն ժողովը հրահանգ զրկել է ի վասպուրական որ առաջնորդական նոր ընտրութիւն կատարուի և Երեմիա սրբազան ընտրեցաց ցանկին մէջ չըլլուի, միանգամայն սրբազան պատրիարք հօր կարծիքն ստանալով այս մասին: Խառն ժողովը շատ մեղմաբար կը վարուի այսպիսի կենսական խնդրոց մէջ և անշուշտ մեր այս վաղեմի թոյլ ընթացքն էր, որ զմեզ այս թշուառութեան հասուց և եթէ տակաւին աթափել չուզենք, աղետից նորանոր հեղեղներ կարող է զիւր խլել տանել ուսանողներուն ճոցը: — Բաւուէն ալ տխուր լուրեր մեզ կհասնեն, տեղւոյն առաջնորդական փոխանորդ Սարգիս վարդապետ և Նաթանեան Պօղոս վարդապետ կուսակցութիւն կազմած ժողովրդեան մէջ իրարու դէմ կը մաքառեն և յուզմունքը որ աւուր կը աւելցնեն, խառն ժողովը այս երկու վարդապետներն ալ Բաւուէն հեռացնել որոշել է և զՊոլսեան Բարձրագիւնոս վարդապետ առաջնորդական տեղապահ անուանել է, բայց մինչև երբ եկեղեցականը իրենց անարգ իրից զոհ պիտի ընեն մեր թշուառ ժողովուրդը, մինչև երբ անկուրթեան և տգիտութեան որովոր ցանկով մի

և նոյն մօր զաւակաց մէջ իրարմ պիտի բաժնեն, մինչև ե՞րբ ազգային յառաջադիմութեան գործին խոչընդոտն պիտի լինին, հէ՛ք ժողովուրդ, մարդկայն ազգի ծագումէն վեր հոգեւորականութեան և աշխարհականութեան եղած կռիւր այն ատեն միայն պիտի դադրի, երբ քօն ստորին դասերու մէջ լոյսը և գիտութիւնը մուտք գտնէ, այն օրն է ճշմարիտ յաղթանակը, բայց այն օրը տակաւին հեռու է հայութեան համար: այժմ գարձեալ աշխատել պէտք է, այս մասին ուրիշ առթիւ աւելի երկարօրէն պիտի գրեմ, զի այս նիւթին վերայ որչափ խօսեմք, մեր ժողովուրդը տակաւին շատ համար և հեռուաբար ըմբռնելու կարող վիճակի մէջն է: Վերջապէս յօդուածս որ արդէն բաւական երկարացաւ, ազնիւ Մեղուի 25-րդ համարին մէջ Ախալքալայէ գրուած թղթակցութեան մը պատասխանելով: Ախալքալայի ազգայնաց յօդուած Արարատեան ընկերութեան կամաւոր նուէր հաւաքելու գործողութիւնը և տարուէ տարի նոյն ընկերութեան 500 ուրլ նուիրելու զովքի առաջարկութիւնը պէտք է ամեն հայաբնակ քաղաքաց նախանձնի օրինակ մը հանդիսանայ: Եթէ ներքին թղթակցի մը իւր կարծիքը յայտնել քանի որ ոմն ոտորագրող մեծապատիւ պարոնը ոչ միայն համարէ խմբագրաց այլ և ազգային ընդհանուր շահուց ցանկացող անձանց խորհուրդը կուգէ խմբակ, պէտք է ասել թէ տարին 500 ուրլով որ 52 օտանան ոսկի կընէ, զժուարին է յոյժ, երկուսու ուսումնարան մը բանալ ի Հայաստան (վասպուրական) և աւելի զժուարին ի Տաւրոս, հագել կարելի է մեր կարծեօք կամ արական սեռի կամ աւելի լաւ իգական սեռի նախախրթարան մը միայն բանալ:

Ախալքալայում կազմուելիք մասնաժողովը կամ ընկերութիւնը լաւ է որ պաշտօնական կերպարանք ստանայ, որ մտադիր է յօգուտ Արարատեան ընկերութեան գործել, լաւ է որ նոյն ընկերութեան կանոնադրութիւնը մշակէ, բարեփոխելով զայն տեղական ներքին հանգամանաց համեմատ և վաւերացնելով ըստ սովորութեան տեղւոյն քաղաքային իշխանութիւնէն: Այս ձևով կազմած ընկերութիւն մը կամ ճիշդ մը, միշտ աւելի վստահութիւն կարող է ազգել և տեղականութեան աւելի յոյս տալ, իսկ ազնիւ նամակագրին մնացեալ դիտողութիւնը երկրորդական են, որոյ կարգադրութիւնը չը կրնար զժուարութիւն ընծայել և գործոյն անմիջական մղում տալու համար հարկէ որ մասնաժողովը կամ նուիրատուք առժամանակեայ դիւան մը ընտրեն որ Վ. Պօլսոյ վարչութեան հետ ուղղակի լանակցի: Այդ մասին Մեղուի պատուարժան խմբագրութիւնը կարող է պէտք եղած դիւրութիւնները ընծայել: Ախալքալայում հասարակութեան, զի նա արդէն յարաբերութեան մէջ է կարծեմք: Արարատեան ընկերութեան հետ, քանի որ ի նպատակ նոյն ընկերութեան հանգանակութիւն բացած է իւր խմբագրութեան մէջ: — Գործենք, հայեր, գործենք, քիչ խօսենք, քիչ գրենք եթէ կարելի և շատ գործենք, զի խօսելու ժամանակը անցաւ և գործելու ժամանակը եկած է, օն ուրեմն:

Արգամ:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ներկայումս Հայոց խնդիրը զբաղեցնում է ամեն Հայի միտքը: Հայ պարբերական թերթերը լցնում են իւրեանց էջերը այդ խնդրին վերաբերող ամենատեսակ լաւ ու վատ տեղեկութիւններով, հասուն ու խալ դատողութիւններով: Երկու ուրիշ խնդիրներ, որոնք թեպէս և հին բայց հանգամանքներից նոր յառաջած պէտք է զբաղեցնեն նոյնպէս ամեն Հայի միտքը, որովհետեւ նրանք սերտ կապ ունեն Հայոց խնդրի հետ: Դրանք են Վրաստանի ուսումնարանի խնդիրը, Հասունեան և Հակահասունեան կաթոլիկ Հայերի խնդիրը:

Այս վերջին երկու խնդիրների վերայ կամենում եմ այս անգամ խօսել:

ա) ԱՂԱ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄԿՐՏԻԶ ՄՈՒՐԱՏԻ ԿՏԱԿԸ:

Պատանկութեան ժամանակ լսել եմ Մուրատեան ուսումնարանի մասին, այցելել եմ մի անգամ փարիզում Մուրատեան ուսումնարանին, տեսել եմ նորա չէնքը, պատերը, աշակերտները, ճանաչում էլ էի մէկ վարժապետի Մուրատեան ուսումնարանում աւարտած, որի համար ամենից ճշմարիտ պատմութիւնը Հրէիցն էր և վերջը Հայոցը: (միւս ազգերինը բնականապէս ստու էին) — Բայց և այստեղ վերջանում է իմ գիտութիւնըս յիշեալ ուսումնարանի մասին: Մեղուի 22 համարում առաջնորդող յօդուածը նուիրած է այդ խնդրին: Ինչպէս երևում է պ. Սենեքերիմ Արծրունին ուսումնասիրել է Մուրատեան ուսումնարանի խնդիրը և դրա համար կազմել է նա ուրիշ յօդուածները բաղկացած հարցեր, նոյն խնդիրը լուծելու համար: Եւ այդ հարցերը առաջարկել է նա ճշմարտագոյն կառույցի խնդրի համար կազմուած իրաւաբանների մասնաժողովին: Իսկ այս վերջինը բոլոր առաջարկած հարցերը վճռել է յօդուած Հայազգի աղքատ և որբ տղայոց: Ուր էր թէ այդպէս լինէր, այն ժամանակ այն փողը (քիչ բան չէ) — 5 միլիոն ֆրանկ) կարող էր մայր գումար կազմել Հայոց ազգի ապագային համար: Կարողով Մեղուի յիշեալ յօդուածը, պէտք է ասեմ զժողովագրար, որ մի և նոյն տգիտութեան մէջն եմ, ոչինչ նոր բան չիմացայ: Ոչինչ բացատրութիւններ չը կան հարցերի վերաբերեալ, որ մարդ իմանայ, թէ ինչ հիմանց վերայ դրական և յաջող վիճակներ է տալիս իրաւաբանների մասնաժողովը: Նոյնպէս հարկաւոր էր կտակել ինչ լեզուով որ գրած է (անգղիերէն, ֆրանսիերէն, լատինիերէն) այն լեզուով պիտի տպել, որ իրաւաբանը կարողանայ բան հասկանալ, որովհետեւ Հայոց լեզուով դեռ ոչ մի գիտութիւն չէ հիմնուել և չէ ծաղկել, այն էլ աշխարհաբար լեզուով, ուրեմն և իրաւաբանական Հայոց լեզու չունիւք: Իսկ ամեն մէկ բառի իրաւաբանական նշանակութիւնը հարկաւոր դէպքում կարելի էր որ պարզ ու անվիճելի լինի իրաւաբանի համար: Մեր սովորական խօսակցութեան ժամանակ բառերը, խօսքերը չարում ենք մենք ինչպէս պատահում է, ինչպէս կամենում ենք, այս ինչ բառով միանգամ արտայայտում ենք այս ինչ միտք, միւս անգամ մէկ ուրիշը: Իրաւաբանութիւնը և իրաւաբանը այդ թոյլ տալ չեն կարող, նոցա մօտ ամեն մէկ բառը ունի իւր հաստատու տեղը և որոշումը (definition):

Օրինակ, նոյն յօդուածում տպած է. ... միաբանութեան ոչինչ նիւթական կամ սեպականութեան դեր չէ տուած կըտակով անկեղծաբան և որբն բառերը: Ի՞նչ կը նշանակէ, սեպականութեան դեր: Նոյնպէս. «Ով կարող է համարուել ըստ միջազգային օրինաց, ներկա յացուցիչ Հայոց որբն ...»: Եթէ միջազգային օրէնք հասկանում են այն ինչ որ անուանում են Եւրոպացիները, droit international Völkerecht, հայերէն միջազգային իրաւունքներ, պէտք է ասեմ որ մինչև վերջերս մի Հայերին ոչ մէկ տեղ չեն ընդունել իբրեւ ազգ, իբրեւ մի քաղաքական մարմին: Հուգօ Գրօցիտից սկսած մինչև օրս Հայ ազգը ոչ ձայն ունի, ոչ էլ մասնակցի է միջազգային իրաւունքներին: Իսկ այն հարցին թէ ով է ներկայացուցիչ Հայոց որբ և աղքատ մանկանց՝ իրաւաբանական մասնաժողովը դրական պատասխան չէ տուել, համարելով այդ հարցը բարդ: Եւ կարծում եմ, որ հենց այդ հարցը ամենից պարզն է: Յայտնի է, որ Եւրոպան ճանաչում Հայերին իբրեւ մի եկեղեցական ժողովուրդ: Այդ անունով էլ դասում է Հայերին միւս ազգերի չարքումը: Քանի երեւի փիլիսոփան իւր մարդաբանութեան մէջ, Ուրեմն հայազգի որբ և աղքատ մանկանց իրաւունքներին ներկայացուցիչներն են. ամենայն Հայոց կաթոլիկոսը, Թեմաթայի Հայոց ազգային ժողովը իւր պատրիարքով, կաթոլիկ և Պրոտեստանտ Հայ համայնքների ներկայացուցիչները: Իսկ այն հարցը թէ կարելի է վենետիկի միաբանութիւնը հեռացնել վարժարանի մասնակցից, դրան կարծեմ հեշտ չէ զըական պատասխան տալ: Այդ հարցում մեծ և վճռական նշանակութիւն ունի Մուրատեանի կտակի խօսքերը. «Ըստ խորհրդայ և միջնորդութեանս, Հարկաւոր է տեսնել այդ բառերը ինչպէս են գրուած կտակի մէջ և թէ ինչպէս է ըմբռնել այդ բառերի իմաստը: Հնդկաստանի դատարանը, Այսպիսի երևում է հաստատ, որ այն ինչ որ սորանից 63 տարի առաջ պիտի անուէր և հիմայ կամենում է. պ. Ս. Արծրունին, որ անուր, այդ արել է վենետիկի միաբանութեան անցումը: Վարդիս Թեոդորեանը և որ զլիւսաւորն է, ստացել է բոլոր գումարը: Երևում է, որ Հնդկաստանի դատարանը, բայց լոկ խորհուրդներ տալու իրաւունքից, յատկացրել է աւելի մեծ իրաւունքներ վենետիկի միաբանութեանը: Մուրատեանի կտակի վերաբերմամբ: Երեւի Հնդկաստանի դատարանը ամենից միջնորդութեան բառը կտակում ուրիշ տեսակ է հասկանում, բան թէ այնպէս, ինչպէս հուցէ բացատրում է իրան Թիֆլիզում իրաւաբանների մասնաժողովը 63 տարուց վերջը: Եւ այսպէս չեմ կարծում, որ կարելի լինի Մեթիթաբեան միաբանութիւնը բոլորովին հեռացնել կտակի գործութեամբ ուսումնարանի մասնակցից:

Եւ կարծում եմ, որ աւելի յարմար է հաշիւ պահանջել միաբանութեանից, փողերը մէջ տեղ բերել տալ, ապառովացնել գումարը կու գնալուց և մասնակցել ուսումնարանին: Իսկ վերջը սպասել, եթէ առանձին համաձայնութիւն չըլլին, միմիկարեան միաբանութեան վանձաններն: Այդ միաբանութեան անախորժեմ է, չը գիտեմ դորա գոյութիւնն ինչ միտք ունի: Այն հարցի մասին թէ չոր տեղ պէտք է, եթէ կարիքն ստիպէ, դատ բանալ, կարծում եմ, որ արդէն կարիքը ստիպում է, եթէ ոչ, ինչ միտք ունի Թիֆլիզում կայացած մասնաժողովի գոյութիւնը: Տարակոյս չը կայ, որ եթէ մէկը կարծում է, որ մաս ունի Մուրատեանի կտակած գումարից, նա պէտք է իւր իրաւունքը հաստատէ անդիլական դատարանում: Իսկ թէ Մեթիթաբեան միաբանութիւնը Մուրատեանի կտակած գումարը յետ պահանջելու համար որոնեղ պէտք է դատ սկսել, այդ ամենակարեւոր հարցը չէ դրուած: Միթէ

այդ էլ անգղիական դաշտաբանութիւնը... չեմ կարծում: Միտիմարեան միաբանութիւնը մի քանի միլիոն ֆրանկ յծած կամօք ձեռքիցը չի բաց թողնել. այդ հաստատ է: Զարմանք էլ չէ: Միտիմարեաններն էլ հոգեւորականներ են: Յայտնի է, որ հոգեւորականները բացի սուրբերին պաշտելուց, պաշտում են և ուրիշ, արծաթե, արծաթե, արծաթե անիւններն են: Եւ որ մասնաժողովը խօսում է այնպիսի հարցերի վերայ, որոնց մասին վիճելի առ այժմ գոչեան աւելորդ է: Դեռ փողը ստացէք, վերջը կարող էք վիճել, թէ որտեղ իրաւունք ունիք և որտեղ յարմար է բաց անել ուսումնարաններ: Եւ կարծում եմ, որ նապաստակը խորովելու համար, ինչպէս յայտնի է, պէտք է առաջ բռնել նորան: Վերջում եւ կարծում եմ, որ որովհետեւ ա. Մուրադեանի կտակը կատարուել է սորանից 63 տարի առաջ Հնդկաստանում, բ. գումարը ստացել է Միտիմարեան միաբանութիւնը, երբ Վեներաբլե Աւստրիայ իշխանութեան տակն էր և պապը մի և նոյն ժամանակ կրում էր աշխարհական թագ, գ. նոյն գումարից տարել է միաբանութիւնը Ֆրանսիա և այնտեղ տեղափոխել, դ. հիմա Վեներաբլե միաբանութիւնը խաղաղ իշխանութեան տակն է և վայելում է յիշեալ գումարը այսպիսի ժամանակ անխափան, ուրեմն բացի ժամանակի երկայնութիւնից, պէտք է ի նկատի ունենալ անգղիական, ֆրանսիական և իտալական (նիւթական և դատարանական) իրաւունքները, նոյնպէս Վեներաբլե միաբանութիւնը իբրեւ իրաւաբանական անձնաւորութիւն, եկեղեցական (կրօնական) իրաւունքները, միաբանութեան իրաւական յարաբերութիւնը Հռովմայ պապութեան հետ և խաղաղութիւն և պապի, այսինքն ֆուրիբիսի և Վատիկանի մէջ իրաւական և պետական յարաբերութիւնները: Իսկ այս ամենն չեմ կարծում, որ մի որեւիցէ իրաւաբանական մասնաժողով թիֆլիզում այդպէս հեշտ վճռել կարողանար: Նոյն իսկ իրանց անգղիացի իրաւաբանները խիստ զբոսաւարտուած են, մասնաւոր իրաւունքներ իր դատարանական մասում: Այն ինչ որ Շոթլանդիայում անցնում է յաջող, ուրիշ ելք է ստանում Մեծ Բրիտանիայում: Եւ կարծում եմ, որ մասնաժողովը, ոչ թէ իրաւաբանական, այլ աւելի ակադէմիական նիստեր պիտի կազմէր: Նա պէտք է հաւաքէ և ընդէ ճիշդ տեղեկութիւնները և անցքերը Մուրադեանի կրօնական վերաբերեալ 1816 թուին մինչև ներկայ թիւն և այդ ամենը ներկայացնէ յայտնի անգղիացի, իտալացի և ֆրանսիացի փաստաբանների վիճաբանութեանը: Իսկ վերջը այդ ամենը կարելի է յանձնել մի գերմանական երեսիլ իրաւաբանական ֆակուլտետի խորհրդին: Այդ ժամանակ միայն կարելի է ապահով գործ սկսել:

Պ. Սենեքերիմ Արմուշեան ծանր գործ է վեր առել. ցանկանում եմ յաջողութիւն և հաւատարմացած եմ, որ ամեն Հայ չորհակալ կը լինի նորանից և կ'օգնէ իւր կարողութեան չափ այդ գործի յաջողութեան:

Այս ամենս, ի հարկէ, իմ համեմատ կարծիքն է աւելի ոչինչ, dixi:

Իււնիսու:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԱՆԳՂԱԿԱՆ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԻ

ՆԻՍՏԵՐԸ

Լորդերի ժողովում 5-ին մայիսի կոմս Գրինվիլը ուղղեց արտաքին գործոց նախարար Սալսբորիին հարց, թէ արդեօր ներկայումս Բերլինի դաշնագրութեան

պայմանները մինչև որ արտիման իրաւորութեամբ են: Այս դաշնագրութեամբ որոշուած է, որ մինչև մայիսի 3-ը (ըստ նոր տոմարի) ռուս զորքերը պէտք է թողած լինէին Ռումինիան: Բուլղարիան և Արեւելեան Ռումինիան ինչպէս յայտնի է, այս պայմանը կատարուած չէ: Նոյնպէս չը կայ տեղեկութիւն, որ այն մասին, որ Բ. Դուբուր կատարած լինէր իւր պարտականութիւնը վարչական յեղափոխութեանց մասին իւր յոռական նախապնդումը և Հայաստանում: Գեռ չէ իրագործուած Տաճկա Գունական սահմանների որոշումն: միջազգային սահման որոշող յանձնաժողովները նոյնպէս դեռ են չեն աւարտել իրանց աշխատանքները: Յանկալի էր, որ կառավարութիւնը ժողովին զինութեան ներկայացնէր այն դիմադրական վկայագիրներ, որոնք վերաբերում են Բերլինի դաշնագրութեան կատարման, առանց նրանց յետաձգելու, առաջ քան նորա կրկնգումն ստուգելով: Բաղկացած 900 կամ աւելի երեսներով:

Այս հարցմունքին պատասխանելով Մարկիզ Սալսբորին նկատեց, որ Բերլինի դաշնագրութեան իրագործումն բընականաբար մի քանի մասից է բաղկացած: Առաջինն այս մասերից է Բուլղարիայի անկախ իշխանութիւն կազմելը, որ պէտք է կառավարէ մի քրիստոնէայ իշխան՝ ունենալով ազգային վերնադասական ոյժ: Որոշուած էր, որ Բուլղարիայի իշխանին ընտրէ ազգը և այս ընտրութիւնը հաստատէ Բ. Դուբուր ու մեծ տէրութիւնը: Երեսիլ Բուլղարների ժողովը պէտք է ընտրէ իշխանին և կազմէր կանոնադրութիւն նոր իշխանութեան համար: Այս մասին Բերլինի դաշնագրութիւնը պէտք է իրագործուած համարել: Բուլղարիայի իշխանութեան սահմանների որոշման վերաբերութեամբ կարելի է նկատել, որ իւր էութեամբ այս գործը շատ կոնկրետ է: Միջազգային յանձնաժողովի աշխատանքն անցնել տարի շատ ծանր էր առաջ գնում, մասամբ այն պատճառով, որ ինչպէս այս պատահում է նմանօրինակ դէպքերում, յանձնաժողովի որոշման ենթարկուած հարցերը պէտք է վճռվէին միաձայն համաձայնութեամբ: Ներկայումս այդ գործն արագութեամբ առաջ կերթայ, որովհետեւ արդէն կարգադրած է ընդհանուր համաձայնութեամբ, որ հարցերը վճռվեն բազմութեամբ ձայների ճանկաստանի պատուիրակը Բերլինի դիպլոմատիկ յանձնաժողովում: հանդուգնալ Մեծ մեծ Ալի-փաշան պահանջում էր, թէ անհրաժեշտ է որոշել սահման Բուլղարիայի և Արեւելեան Ռումինիայի մէջ Բալքանեան լեռներից դէպի հիւսիս, բայց մեծ տէրութիւնները հարկաւոր համարեցին զին սահման Բալքանների ջրաբան գիծը, բաց առնելով այն կետերն, ուր չլիթայի տաճկական կողմում չըկան բաւական յարմարութիւն տեղեկարարութեան համար: Այս կետերում յանձնաժողովը բազմութեամբ ձայների կարող էր սահմանագիծը որոշել չլիթայի Բուլղարական կողմում: Բուլղարական կանոնադրութեան մէջ կրօնական աղատութեան դադարեցրելու ճանաչուած է, որ ժամանակակից կառավարութիւնը չը պէտք է շարունակուի իշխանի ընտրութիւնից յետ և աւելի քան 9 ամիս: Բ. Դրան հատուցանելի հարկի քանակութիւնը պէտք է որոշուի իշխանութեան վերջնական կազմակերպութիւնից յետ մի տարիից: Պայմանով որոշուած բերքերի քանակը համար, ինչպէս երևում է, ձեռք չեն առած կարեւոր միջոցները, կարելի է մեծ տէրութեանց հարկ լինի այս հանգամանքի վերայ ուշք դարձնել: Արեւելեան Ռումինիայի սահմանների որոշումն յանձնած է առանձին յանձնաժողով: Այս նախագիծը ընդհանուր կառավարչ արդէն նշանակել է Սուլթանը մեծ տէրութեանց համաձայնութեամբ: Սալսբորին կարծում է, որ Ալեքս փա-

շայի անձնաւորութիւնն արդէն բաւական երաշխաւորութիւն է թէ Բ. Դրան և թէ Արեւելեան Ռումինիայի բընական շահերի պահպանութեան համար: Կարգադրող միջազգային ժողովը արդէն պատրաստեց արեւելեան Ռումինիայի համար կանոնադրութիւն, որ գործադրութեան համար կարօտ է միայն Սուլթանի ձեւաւոր հաստատութեան: Թէ Բ. Դրանի դաշնագրութեամբ այս աշխատանքը պէտք է դուրս կար երեք ամսուայ մէջ, բայց այն եւ լատ է, որ նա կատարուեցաւ ինն ամսուան ընթացքում: Ընդհանրապէս Բերլինի դաշնագրութեան այն մասում, որ վերաբերում է Արեւելեան Ռումինիային, ոչ մի կէտի մտքի դէմ անմիջական խանգարումն տեղի չունեցաւ, միայն եղան արգելաւորներ, որոնց դէմ յանձնաժողովը ստիպուած էր լինում բողոքելու: Ռումաց զորաց Բալքանեան թերակղզում մնալու ժամանակամիջոցը պէտք է մի փոքր աղապէս հասկանալ, քան ինչպէս կարծում է, պ. Գրինվիլը:

Բերլինի դաշնագրութեան 22-երորդ յօդուածում կարգադրած է, որ Ռումաց պահպանող բանակը պէտք է բաղկանայ 6 հետակ և 2 հեծելազոր: Բալքաններից և նոցա մնալը պէտք է տեղի 9 ամիս: Եթէ Ռումաց զորքերը սկսէին դուրս գնալ այս ժամանակամիջոցի լրանալից առաջ, պահպանող բանակը չէր կարող Բերլինի դաշնագրութեան որոշած թիւն ունենալ, ուստի և Ռումաց կառավարութիւնը չունէր իրաւունք մայիսի 3-ից առաջ սկսել զորքերի տեղափոխումն Արեւելեան Ռումինիայից, Բուլղարիայից և Ռումինիայից: Գաշնագրութեան մէջ ստան է, որ մինչև օգոստոսի 3-ը ռուս զորք պէտք է մնայ Բուլղարիայի իշխանութեան արևմտեան և հարաւային մասերում: Որքան յայտնի է, ռուս զորաց հեռանալն արդէն սկսվել է և բաւական առաջ է գնացած այն գործողութիւնը: Գաշնագրութեան 23-որդ յօդուածն, որ վերաբերում է կրեոն, կղզու կանոնադրութեան ընդունմանը, ներկայումս իրագործված է շատ ազատամիտ ձևով և խաղաղութիւնն այս կղզու վերայ վերականգնած է: Եւրոպական Տաճկաստանի միւս գաւառներում Բ. Դուբուր մտադիր է նոյնպէս գործադրել կրեոնի սահմանադրութիւնը, բայց որովհետեւ նա մշակուած է միայն փեղմաբար, ուստի և դժուար է յանդիմանել Տաճկաստանը, թէ նա չէ կատարում դաշնագրութիւնը: Օսմանեան կառավարութիւնը մտադիր է կազմակերպել իւր Եւրոպական նահանգները ըստ օրինակի Արեւելեան Ռումինիային և ի՞նչ այս գործում կատարեալ միահեծութիւն էլ չը պահպանուի, այնուամենայնիւ հետևանքները գոհացուցիչ կը լինին (Հաւանութիւն): Յոյն-Տաճկական սահմանների հարցի վերաբերութեամբ Ֆրանսիայի սկզբնաւորութեամբ մեծ տէրութիւնը, Բերլինի դաշնագրութեան զորութեամբ, դիտաւորութիւն ունին առաջարկելու իւրանց միջնորդութիւնը: Բոսնիայի, Հերցեգովինայի և Դաւարագի վերաբերութեամբ Բերլինի դաշնագրութիւնը բոլորովին կատարուած է արդէն: Ռումինիայի վերաբերութեամբ անվճիռ մնացել է միայն Արաբ-Բաքայի հարցն, թէ ում պէտք է պատկանի, Սերբիայի սահմանի որոշումն առաջ է գնում: Կրօնի ազատութեան հարցը Սերբիայում այնքան բաւարարիչ ձև է ստացել, որ արևմտեան մեծ տէրութիւնը հարկաւոր են համարած պաշտօնապէս ճանաչելու Սերբիայի իշխանութեան անկախութիւնը: Ռումինիայի վերաբերութեամբ դեռ եւս այս տեղի ունեցած չէ, բայց Բրիտանական կառավարութիւնը յոյս ունի, որ չուսով կարող կը լինի նա չորհաւորել Ռումինիայի մանկը ի շարու երրորդական անկախ տէրութեանը: Ռուս Տաճկական սահմանների որոշումն Արաբում սկսած է և յոյս կայ, որ կիրաւորուի կարեւոր շտապամբ: 49 յօդ-

ուածի զօրութեամբ Ռումաց կառավարութիւնը Բալթիում ազատ նաւահանգիստ պէտք է անէ: Բայց որպէս զի այս նաւահանգիստը յարմար լինէր տուրական նաւահանգիստեան համար, պէտք է ունենայ նաւարան, որ չունի: Հայաստանի և Ասիական Տաճկաստանի մէջ տեղի ունենալիք յեղափոխութիւնը տերութեամբ կատարուած են Տաճկաստանի երկմայից յեղափոխութեան հետ: Ամենից առաջ պէտք է կազմել յուսակի աստիականական պահպան զօրք և վը ճարել սրան վարձ բաւականաչափ, ապա թէ ոչ նա տնտեսուած կը լինի ապրիլ յափշտակութեամբ: 72 երորդ յօդուածի զօրութեամբ Տաճկական օրէնսդրութեան մէջ պէտք է մտնի կրօնի ազատութեան սկզբունք և որքան յայտնի է Բ. Դուբուր չէ մտադիր չեղուելու այս դիտաւորութիւնից: Այսպէս եթէ մեր ձեռնարկէ քննելու լինիք՝ կը տեսնենք, որ Բերլինի դաշնագրութեան պայմանները մասամբ իրագործած են և մընացածներն էլ կիրաւորուին ճշգրութեամբ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐ ԵՐ

Հիտարի Ռուդերիկան վարժարանէն մեզ գրուած նամակէ մը կը տեղեկանամք թէ յիշեալ վարժարանին մէջ գրտնաւած 40-ի չափ Հայ աշակերտաց ակէ 4-5 տարի առաջ կազմած Հայ Սանուց ընկերութիւնն, որոյ նպատակն էր ընկերութեան անդամաց լրագիր և վրդ հայթհայթել, մաքուր հայերէն խօսելու համար մասնաւոր օրեր որոշել է, ինչպէս որ Անգլիերէն կամ Գաղղիերէն խօսելու համար ժամանակ ունին: Չանցաւուր գրամական փոքրիկ տուգանք մը վճարելու կը դատապարտուին, յորմէ գոյացած գումարն Արարատեան ընկերութեան յատկացուցիւ է: Ասկէ դատ, ամաէ մ' աւելի է, որ յիշեալ դպրոցին յառաջագէմ Հայ աշակերտները շարաթիւն երկու անգամ փոփոխակի Ռումինի-Հիտարի աղջկայն ազատակ դպրոցն էր լիալով ձրիաբար դասախօսութիւն կը ինն և ընկերութեան անձուկ վիճակին ինքանին չափ մերթ ընդ մերթ դպրոցական պիտոյք ալ կը նուիրեն յիշեալ աղջկայն դպրոցի աշակերտաց:

Ռուդերիկան վարժարանի Հայ աշակերտաց այս աղջկայնական արարքը մեծ գովաստաց արժանի են և կը յուսամք թէ օտար դպրոցներու մէջ ուսում առնող ամեն Հայ պատանեկաց նախանձելի օրինակ մը կը լինին աղջկայն զգացումն իրենց մէջ վառ պահելու և այս տեսակ ազդողու գործեր կատարելու:

(Մասիս):

Ռարխութեամբ լսեցի, թէ երեկ ուր-բայթ (20 ապրիլ) իսկիւտարու Վազգանուէր Հայունեաց անուն ընկերութիւնը, որոյ նպատակն է ի Հայաստան աղջկանց վարժապետներ կանգնել, նիստ մը բրած է, բայց պահ մը վերջ այդ ուրախութիւն տխրութեան փոխեցաւ, զի անտեղութիւն մը պատահած էր հին:

Գեռ առեանք չը բացուած վարժարաններու վրայ կը խօսուի և բողոքական Հայոց վարժարանն անարգանք կը պարտաւեն ի ներկայութեան հրաւիրեալ Հայ բողոքականութեան և մինչև իսկ կրօնական կոնգրես ինդիք մը պիտի յաւուցանէին, եթէ Հայ բողոքականութիւնը կարեւորութիւն տային: Ամօթ կըրամարիմ նոցա կրօնականի վերաբերեալ մի քանի բրած խօսքերն յիշել, որ երբեք պատիւ չեն բերեր լուսաւորեալ ազգի մը:

Աղջկայն ընկերութեան մէջ ազատ են ամեն Հայ անհատներ անդամացիլ թէ Լուսաւորչական, թէ Հռովմէական և թէ Բողոքական, քանի որ ամենքն Հայկոյ որդիք են և քանի որ ամենքն իրենց հայրենիք եղող Հայաստանը լուսաւորելու փափաքողներ են:

Ուստի կը խնդրուի Վազգանուէր Հայունեաց ընկերութեան գործադիր ժողովին, որ այսպիսի անտեղութեանց առաջըն առնու, եթէ ոչ աղջկայն միութեան կապերը կը քակուին և ընկերութիւնը տապաւրելով իւր նպատակն չը կրնար հասնիլ:

(Մասիս):

Անգլիական լրագիրները հաղորդում, որ համաձայնութիւնը Աֆղանստանի Եւրոպ խանի-հետ տեղի է ունեցած: Գըլ-խաւոր պայմաններն են՝ անցքերը պէտք է մնան Անգլիայի ձեռքում և մի Անգլիացի դեսպան ներկայ գտնուի Քաբուլում:

Հաստատ աղբիւրներից լսում ենք, որ նոյն թատրոնասէր երիտասարդները, որոնք ապրիլ ամսին ամառային թատրոնում տուին մի ներկայացումն յօգուտ Հաւաքարի Ս. Մարիամեան ուսումնարանի, մայիսի 16-ին տուել են երկրորդ ներկայացումն նոյն թատրոնում բարեգործական նպատակով: Խաղալու են Վէր և նախապաշարմունքը կոմեդիան: և Աշանային երեկոները վաղեմի:

Խմբագիր Պ. ՍՄԵՐՆԵԱՆՏ:

Հրատարակիչ Հ. ԵՆՁԻԱՃԱՆՏ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐԻԹԻԻՒՆՔ

Ս. ԿԱՅԻ

ԺԱՄԿԱՅՈՅՅՆԵՐԻ ԳԵՊՈ

Ստանում է մեծ քանակութեամբ շարունակաւոր ծոցի ընտիր ժամացոյցներ եւրոպական զանազան երևելի գործարաններից: Ստացուած է նոյնպէս մեծ քանակութեամբ Փարիզի աշխարհահռչակից պատի և գրասենեակի ժամացոյցներ ու զարթեցնող մեքենայ: Ժամացոյցների ուղիղ բանեւում երաշխաւոր է խաշուութի տէրը: Խանութը գտնվում է Գվորցովի փողոցում № 8:

Поступило въ продажу книга.

ШАРАКАНЪ

(Հ Ա Ր Ա Վ Ա Ն)

Богослужебные каноны и пѣсни армянской восточной церкви, переводъ съ древне-армянскаго языка Н. Эмина.

Москва. 1879 г. Цѣна съ пересылкою 3 р. 50 к.

Выписывать можно отъ переводчика, живущаго въ Москвѣ, близъ Красныхъ Воротъ, домъ Фиметиса.

ՀԱՐԱՐԱՆԻ

Ե Ի

Ն Ո Ւ Խ Ո Ւ

Սի քանի Հայ գիւղերին առաջնակայ ուսումնական տարուայ համար հարկաւոր են հայ և ուսու լեզուներն և թուրքական լեզուն ուսուցիչներ. որքան լեզուն բաւարար ունիւնին. ցանկացողները պէտք է յայտնեն նամակով իրանց ուր և որքան սովորած լինին: Եթէ յայտնուեն միջնակարգ դպրոցներից աւարտածներ. նոցա կառավարիչն ուսուցչութիւն Նուսի և Լանքարան քաղաքներում. նամակները պէտք է ուղղել հետեւեալ հասցեով.

Հուլի. Արիստակէս վ. Սեդրակեան:

Կ. Պօլսում և Տաճկաստանի գաւառներում «Մեղու Հայաստանի» լրագրին ստորագրվել ցանկացողները կարող են գրիւն Կ. Պօլսում առ Կ. Պարոյր գրաւածագ Ղուկասեան պ. Սարգիս Էջինգի գրաւածագանոցը, Եջինգմի փողոց, Չիլիկիւրէր ճատէսի:

ՋԱՔ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅԻ

ԳՐԱԴԱՆՈՒԹՈՒՄ

ս տ ա ց վ ե շ և ն

ՄԻՆԱՍ ԶԵՐԱԶԻ

աշխատութիւնները

Գինն է

1. Գրական փորձեր . . . 1 ա.
2. Ազգային դաստիարակութիւն . . . 1 ա.
3. Թէ ինչ շահեցանք Պերլինի վեհաժողովէն . . . 50 Կ.
4. Հայաստան և խաղաղ . . . 65 Կ.

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԻՒՃԷ ԶՈՐՐՈՐԻ ԶԻՋԱՆԻ

1879 ՄԱՅԻՍ 1 Է Գ-30 ԱՊՐԻԼ 1880

ՀԱՍՈՅԹ

Նախորդ տարիէ մնացորդ պատրաստ դրամ 1. Օսմանեան	1070	
Պահեստ 10% հանելով	107	0963
Թուսից մէջ հաւաքեալ 2700 բուրլի	285	
1879—80 տարուայ մէջ գոյնաւոր բաժանորդագին ընկերներէ.		
70 ընկեր զը. 10	84	
1879—80 տարուայ մէջ նուիրատուներէ գոյնաւոր հասոյթ	500	
1878—79 տարուայ նուիրատուներէ գոյնաւոր	15	
Պատրաստ եղած ստակին վրայ բանկէր տոկոս	30	
	914	
Պահեստ 10% հանելով	91 40	
	822 60	
Տարուայ մէջ նախատեսեալ 822.60 լրացի հասոյթին կէսն		
միայն գործածելի	411 30	
	1374 30	

Ծ Ա Խ Ք

Ա. ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ

1 վարձակաւորացի ի վան. 34 աշակերտ		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
1879 Մայիս 1 Է Գ 31 Դեկտեմբեր 1879 ամիսը 6 Օսմանեան լիւրս պէն	48	
1880 Յունիս 1 Է Գ 30 Ապրիլ ամիսը 12 լիւրս պէն	48	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	20	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	20	
Վարձք . — Դպրոցը աւելի ընդարձակ տան մը մէջ փոխադրելու համար	10	
Փոխադրելի 1. Օսմանեան	146	
Գիրքթիւ աշակերտ . — Գիւղական նախակրթարաններէ տաւր աշակերտ պահել վարձակաւորացի մէջ, իւրաքանչիւրին համար ծախք տարին 6 լիւրս պէն	60	206
2. Աւելի գիւղ. 116 աշակերտ		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
Ա. Դաստուոցի ամիսն 1. 2. 20 Էն 12 ամսուան համար		
1879 Մայիս 1 Է Գ 30 Ապրիլ 1880	26 40	
Բ. Դաստուոցի համար ամիսը 50 զրուէն 12 ամսուան համար 79 Մայիսէ Գ 30 Ապրիլ 1880	6	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	5 50	
Չանազան ծախք . — Փայտի, վառարանի, դպրոցի նորոգութեան համար	4 10	42
3. Կիւսնեց գիւղ. 115 աշակերտ.		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
Ա. Դաստուոցի ամիսն 1. 20 Էն 12 ամսուան համար		
1879 Մայիսէ Գ 30 Ապրիլ 1880	14 40	
Բ. Դաստուոցի ամիսն 1. 0. 60 Էն 12 ամսուան համար		
1879 Մայիսէ Գ 30 Ապրիլ 1880	7 20	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	5	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	5	
Չանազան ծախք . — Փայտի, վառարանի և դպրոցի նորոգութեան համար	5 40	37
4. Դաստուոց գիւղ. 80 աշակերտ.		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
Ա. Դաստուոցի ամիսն 1 Է. Էն	12	
Բ. Դաստուոցի ամիսն 50 զրուէն	6	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	3	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	5	
Չանազան ծախք . — Փայտի, վառարանի և դպրոցի նորոգութեան համար	5	31
Դործող կաւ ալյուր բացուելիք նախակրթարան		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
Ա. Դաստուոցի ամսական 1 Է. Էն 1879 Մայիսէ Գ 30 Ապրիլ 1880	12	
Բ. Դաստուոցի ամսական 50 զրուէն տարեկան	6	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	3	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	5	
Չանազան ծախք . — Վառարան, փայտ և այլն	5	31

Տ Ե Ս Չ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ա. Տեսչի ամսականը հետեւեալ կերպով		
1879 Մայիս 1 Է Գ 30 Յունիս 30, եթէ ամսուան համար 6 Է. Էն	42	
Դեկտեմբեր Ապրիլ 30 ութը լիւրս պէն	40	
Բ. Տեսչի ամսականը Մայիս 1 Է Գ 30 Յունիս 30 1/2 լիւրս պէն	18	
Փոխադրելի 1. Օսմանեան	100	340

Տեսչի ճանապարհորդութեան տարեկան ծախք գիւղական նախակրթարանները այցելելու համար	13	
Տեսչի ճանապարհորդութեան տարեկան ծախք շրջակայ գիւղերը այցելելու համար	12	125

Տ Ա Ր Ո Ս

1. Զարանձաղի վարձարան		
Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
1879 Մայիսէ մինչև 1880 Ապրիլ 30 ամսական դաստուոց	72	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	6	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	20	
Չանազան ծախք . — Նորոգութեան դպրոցի	5	103

2. Քղիի վարձարան

Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
1879 Մայ. 1 Է Գ 30 Ապր. 1880, դաստուոց ամսականը	48	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	5	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	15	
Չանազան ծախք . — Նորոգութեան և այլն	4	72

3. Զմեղի վարձարան

Դաստուոց ամսականը . — Հետեւեալ կերպով		
1879 Մայիս 1 Է Գ 30 Ապրիլ 1880, 1 տարուան	48	
Թղթեղէն . — Աշակերտաց տրուելիք թղթեղէն մանր պիտոյք.	3	
Կարասիք . — Դրասեղաններու շինութեան համար	10	
Չանազան ծախք . — Նորոգութեան դպրոցի	4	65

Տ Ե Ս Չ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տեսչի տարեկան թոշակ	60	
Տեսչի տարեկան ճանապարհորդութեան ծախք վարձարանները այցելելու համար	10	70

Գ Ր Ե Ա Ն Ք

Տարուայ մէջ պէտք ըլլալիք գրեանք.		
Վարձակաւորացի համար դասագիրք	50	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար յատուկ գրեանք Հայերէն և Ֆրանսերէն օրագիրներ	20	
Աւելի գիւղի նախակրթարանի համար դասագիրք	10	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	3 50	
Կիւսնեց գիւղի նախակրթարանին համար դասագիրք	10	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	3 50	
Դասուոց գիւղի նախակրթարանին համար դասագիրք	7	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	2	
Դործող գիւղի նախակրթարանին համար դասագիրք	7	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	2	
Փոխադրելի 1. Օսմանեան	115	782
Զարանձաղի վարձարանի համար դասագիրք	14	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	3	
Գիւղի վարձարանին համար դասագիրք	10	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	3	
Զմեղի վարձարանին համար դասագիրք	7	
աշակերտաց ընթերցանութեան համար գրեանք	3	
	155	
Դպրոցական կարեւոր դասագրոց պատրաստութեան համար	45	200

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

Ամսաթիւներ մը հաստատութեան համար		40
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԾԱԽՔԻՐ		
Գրագիր . — Ամիսը 2 և կէս 1. 0. Էն 1 տարուան համար	30	
Յրուիչ . — Ամիսը 2 լիւրս պէն	24	
Վարձք սենեկի . — Ամիսը 50 զրուէն 1	6	
Տպագրութիւն. Տեսչական և այլ զանազան ծրագրոց տոմարակց տպագրութեան, թղթի ծախքին միասին հաշուելով	40	
Թղթատուր և հեռագիր . — Նամակաց և հեռագրերու համար	20	
Կարասիք . — Սենեկի մէջ պէտք եղած զանազան կարասեաց և դարաններու համար	10	
Թղթեղէն . — Տեսչական, նամակի թուղթ, մկան, գրէչ, կնիք, պահարանի համար	10	
Լրագիրք . — Պօլսոյ, Տփլիսի և ուրիշ ազգ. լրագրաց համար	10	
Չանազան ծախք . — Արտաքին կարգի ծախսոց համար	10	160

Ս Տ Ի Պ Ո Ղ Ա Վ Ա Ն Ք

Վասպուրական . — Վասպուրական վարձարանի	146	
Աւելի գիւղի նախակրթարանի	42	
Կիւսնեց	37	
Դասուոց	31	
Տեսչութիւն	125	
Տարուայ . — Վարձարանի Զարանձաղի	103	
Տեսչութիւն	70	
Գրեանք . — Միմիայի վերոյիշեալ դպրոցներու բաժինը	125	
Գիւղերովի աշակերտ . — Վարձակաւորացի մէջ հինգ գիւղացի աշակերտ պահելու համար	30	
Դպրոցաց պատրաստութիւն	45	
Կեդրոնական ծախք	160	914

Յ Ե Տ Ա Չ Գ Ե Ա Ն Ք

Վասպուրական . — Գործողի նախակրթարանի	31	
Տարուայ . — Գիւղի վարձարանի	72	
Զմեղի վարձարանի	65	
Զմեղի վարձարանի վրայից 1. 30. — Ամսաթիւներ 1. 40	70	
Գիւղերովի 5 աշակերտը	30	268
(Անդամ Պիւսի Բանձմանդուկ) 1. Օսմանեան		1182
Թուրքական Լոյսեան		
Թուրքական Պօլսոյի		
Թուրքական Մարտիկեան		
Միւս		
Համարներ		